

NATIONAL
GEOGRAPHIC

REISGIDS

spanje

spanje

NATIONAL
GEOGRAPHIC

REISGIDS

spanje

Fiona Dunlop
fotografie: Tino Soriano

Qatar Foundation

unicef

ES

21

FCB

FCB

FCB

FCB

INHOUD

- BEWUST REIZEN 6
- DE REIS INDELEN 8
- **Geschiedenis en cultuur 13**
 - Het huidige Spanje 14
 - Land en landschap 20
 - Eten en drinken 22
 - Geschiedenis van Spanje 24
 - Kunst en cultuur 40
- **In en rond Madrid 51**
 - Wandelen rond het Plaza Mayor 56
- **Noordwest-Spanje 81**
 - De Jacobsweg 86
 - Rondrit: de hórreo-route van Santiago naar Cabo Fisterra 92
- **Noordoost-Spanje 111**
 - De Baskische identiteit 120
 - Een Spaanse wijnrenaissance 134
 - Autorit: kastelen en 'arendsnesten' 146
- **Barcelona 153**
 - Wandelen door de Barri Gòtic 158
 - Een wandeling over La Rambla 162
 - Catalaanse trots 166
 - Gaudí en het modernisme 172
- **Oost-Spanje 177**
 - Salvador Dalí 184
 - Autorit: de wijngaarden en tempeliers van Priorat 196
 - Rondrit door de sierra 206
- **Castilla y León 209**
 - Rondrit door het Arlanzagebied, de vallei der torens 228
- **Castilla-La Mancha en Extremadura 233**
 - Een wandeling door Toledo 242
 - Miguel de Cervantes en Don Quichot 248
- **Andalucía en Murcia 259**
 - Semana Santa 272
 - Een rit door de Pueblos Blancos 278
 - Flamenco 288
 - Moorse architectuur 300
 - Een wandeling door het Albaicín 306
 - Een rit door Las Alpujarras 310
 - Een tocht rond Cabo de Gata 315
- **De Balearen 323**
- **De Canarische Eilanden 333**
- **Reiswijzer 341**
 - Hotels en restaurants 348
 - Winkelen 381
 - Uitgaan 386
 - Activiteiten 388
 - Taalgids 390
- REGISTER 391
- FOTOVERANTWOORDING 398

Pagina 2-3: een avondwandeling door Murcia.

Links: het voetbalteam van FC Barcelona viert de overwinning.

BEWUST REIZEN

Verstandige reizigers gaan doelgericht op pad om alles uit hun reis te halen. Door bewust te reizen draagt u bij aan het behoud van de natuur, historie en culturele rijkdom van de plaatsen die u bezoekt. Daarmee verrijkt u ook uw eigen reiservaring.

Hoe reist u bewust?

- Bedenk dat uw aanwezigheid van invloed is op de plaatsen die u bezoekt.
- Besteed uw tijd en geld zodanig dat u iets bijdraagt aan de couleur locale (dat maakt uw verblijf ook interessanter).
- Respecteer het natuurlijke en culturele erfgoed van uw bestemming.
- Respecteer de lokale gebruiken en tradities.
- Toon de lokale bevolking uw waardering voor de interessante of unieke aspecten van hun streek, zoals het landschap, de historische dorpjes en gebouwen, de muziek of het eten.
- Trek af en toe uw portemonnee en steun kleine ondernemers die zich inspannen om de bijzondere eigenschappen van een plaats te behouden. Zoek naar winkeltjes, restaurants, pensions en reisorganisaties die trots en hart voor hun omgeving uitstralen. Mijd bedrijven die afbreuk doen aan het karakter van een plek.
- Zorg ervoor dat u mooie herinneringen en verhalen mee naar huis neemt, in de wetenschap dat u iets hebt bijgedragen aan het voortbestaan en de ontwikkeling van uw bestemming.

Deze manier van reizen wordt geotoerisme genoemd en valt te omschrijven als 'toerisme dat het geografische karakter van een plek – omgeving, cultuur, uitstraling en erfgoed – en het welzijn van de inwoners ondersteunt of versterkt'. Meer informatie over geotoerisme is te vinden op de website nationalgeographic.com/environment.

REISGIDS

spanje

OVER DE AUTEUR EN DE FOTOGRAAF

Fiona Dunlop werd geboren in Australië, groeide op in Londen en ging werken op het vasteland van Europa. Gedurende de vijftien jaar die ze in Parijs doorbracht, werkte ze in de kunstsector voor ze zich tot reisjournaliste ontwikkelde. Ze heeft artikelen geschreven voor internationale kunst- en designtijdschriften en voor landelijke dagbladen als *The Observer*, *The Sunday Telegraph*, *The Guardian* en *The Financial Times*.

Tropische gebieden en oude culturen oefenen een grote aantrekkingskracht op haar uit, zoals ook blijkt uit de reisgidsen die zij heeft geschreven over India, Indonesië, Singapore en Maleisië, Vietnam, Mexico, Costa Rica en Zuid-Afrika, waarvoor zij langere periodes in betreffende landen heeft verbleven. Andere boeken van haar hand zijn *In the Asian Style* (over design in Azië); *Tapas, van Baskenland tot Andalusië* (gerechten van de beste tapasbars uit heel Spanje); *Medina Kitchen* (een verkenning van de Noord-Afrikaanse thuiskeuken); en *Viva la Revolución!*, een reis- en gerechtenboek over Mexico.

Ze bezit een huis in Andalusië, waar zij omringd door olijfbomgaarden kan schrijven in wat voor haar optimale omstandigheden zijn, met *sol y sombra* ('zon en schaduw'), tapas en *ferias*. In Londen heeft zij haar vaste basis.

Andreas Drouve, een Duitse schrijver en journalist die in het Noord-Spaanse Pamplona woont, heeft voor deze herziene editie nieuwe teksten geleverd. Meer informatie over hem vindt u op zijn website: andreas-drouve.de

Tino Soriano is geboren en getogen in Barcelona en is werkzaam als fotojournalist en reisfotograaf. Voor zijn werk is hij onderscheiden met prijzen van de World Press Photo Foundation, de Unesco, Fujifilm en Fotopres. Sinds 1998 heeft hij in opdracht van National Geographic foto's gemaakt in Spanje, Frankrijk, Italië, Sicilië, Portugal, Schotland en Zuid-Afrika. Zijn werk is gepubliceerd in gerenommeerde tijdschriften als *Der Spiegel*, *Paris Match* en *El País*. Ook heeft hij foto's gemaakt voor de *National Geographic Reisgids Sicilië*, de *National Geographic Reisgids Portugal* en de *National Geographic Reisgids Madrid*. Daarnaast is Soriano schrijver. In *El Futuro Existe* vertelt hij over het leven van kinderen met kanker. Hij geeft regelmatig lezingen en verzorgt workshops aan de universiteit van Barcelona.

De reis indelen

De keuze aan bestemmingen in Spanje is even groot als divers. Elke streek heeft zijn eigen gerechten en wijnen, festivals en tradities, en overal zijn moderne hotels en restaurants. Spanje is echter een land waar het eeuwenoude, door vreemde culturen beïnvloede verleden en de jongste geschiedenis elkaar niet in de weg zitten. Politiek en wetenschap daarentegen zorgen echter nogal eens voor tumult.

Vervoersmogelijkheden

Dankzij het uitstekende openbaar vervoer- en wegennetwerk is het mogelijk om binnen korte tijd veel van Spanje te zien. De hoofdstad Madrid en het rivaliserende Barcelona zijn als de twee grootste internationale toegangspoorten tot het land de meest voor de hand liggende beginpunten voor een rondreis. De afstand van 621 km tussen beide steden legt u in minder dan drie uur af met de Alta Velocidad Española (AVE), de Spaanse hogesnelheidslijn. Vanuit Madrid voert de AVE u in 2,5 uur naar Málaga aan de Costa del Sol of naar Sevilla, de hoofdstad van de provincie Andalusië, in een kleine twee uur naar Córdoba, en in 1,5 uur naar València aan de Middellandse Zee. Voor nieuwe trajecten en voor boekingen kunt u terecht op de website van de nationale spoorwegen (renfe.com).

Binnenlandse luchtvaartmaatschappijen vliegen op Galicië, in het uiterste noordwesten, op de Spaanse eilandengroepen, en op een aantal grotere steden. Deze steden zijn echter per trein vaak nog sneller bereikbaar (zie Reiswijzer p. 344). De Balearen zijn vanaf het vasteland goed met de veerboot te bereiken.

Zo duurt de overtocht vanuit València naar Mallorca acht uur (aferry.de/valencia-palma-faehre.htm). Voor een bezoek aan de Canarische Eilanden kunt u beter voor het vliegtuig kiezen.

Met een eigen of gehuurde auto ligt heel Spanje voor u open. De snelwegen verkeren in uitstekende staat en er zijn zelden files. Ook de secundaire wegen zijn goed onderhouden en de bewegwijzering is over het algemeen duidelijk. De concurrentie tussen de vele nationale en internationale autoverhuurbedrijven is in het voordeel van de huurder en als u van tevoren een auto boekt, bent u nog goedkoper uit (zie Reiswijzer p. 344).

Paella (rijst met groente, saffraan en vlees of vis) is een oorspronkelijk Valencians streekgerecht.

Wie niet zelf wil rijden maar wel de voorkeur geeft aan de weg, kan een van de vele langeafstandsbussen nemen. Voor meer informatie kunt u zich het best tot het plaatselijke toeristenbureau wenden. Een busreis is aanzienlijk goedkoper dan een reis per trein of huurauto, en vooral de expresbussen zijn uiterst comfortabel. Een van de busmaatschappijen met het uitgebreidste netwerk is Alsa (alsa.es).

Als u slechts een week de tijd hebt

Na aankomst in Madrid kunt u de **eerste** en **tweede dag** gebruiken voor museumbezoek, een wandeling door het Parque del Retiro of het recreatiegebied Madrid Río, om te winkelen en om luxe uit eten te gaan of tapas te proeven. Op de **derde dag** kunt u Toledo bezoeken dat vanaf station Atocha dertig minuten reizen is. Omdat de treinen 's ochtends vaak overvol zijn, is het verstandig om een dag van tevoren te reserveren. Een alternatieve, minder druk bezochte bestemming is het stadje Cuenca (55 min met de AVE). Op de **vierde dag** reist u per AVE naar Barcelona, waar u zeker ook de **vijfde dag** nodig hebt om een indruk te krijgen van deze Catalaanse stad die befaamd is om zijn middeleeuwse monumenten, gaudiaanse architectuur en avant-gardistisch design. Afhankelijk van het seizoen kunt u de **zesde dag** doorbrengen aan een van de stranden bij Barcelona of per trein naar het nostalgische Sitges reizen (35 min.). Bij koeler weer kunt u een bezoek brengen aan het spectaculair gelegen klooster van Montserrat. Op de **zevende dag** reist u terug naar Madrid.

Als u in Barcelona begint, kunt hetzelfde schema volgen maar dan omgekeerd.

U kunt vanuit Madrid, na uw bezoek aan Toledo, ook doorreizen naar Andalusië, in het zuiden. U neemt dan op de **vierde dag**, op station Atoche, de AVE naar Córdoba, waar de Moorse invloeden overal zichtbaar zijn. De **vijfde dag** reist u per AVE door naar het levendige Sevilla om te genieten van de bezienswaardigheden, de flamenco en de tapas. Vanuit deze stad reist u dan weer terug naar Madrid.

Om binnen dit tijdsbestek Granada te bezoeken, dat met de hogesnelheidslijn is verbonden, kunt u ook een binnenlandse vlucht nemen. Voor een bezichtiging van het

NIET MISSEN:

Het Prado in Madrid **60-64**

Een bezoek aan Santiago de Compostela **88-91**

Gaudi's Barcelona **172-175**

Het historische Toledo **242-243**

De Giralda in Sevilla **264-265**

De Mezquita in Córdoba **286-287**

Een flamenco-optreden in Andalusië **288-289**

Het Alhambra in Granada **298-299, 302-305**

De stranden van Formentera **331**

Informatie voor bezoekers

Tijdens de voorbereiding van uw reis doet u er goed aan de websites die in dit boek worden genoemd te raadplegen, evenals de website van het Spaanse verkeersbureau, spain.info/nl. In Spanje zelf kunt u zich wenden tot de plaatselijke toeristeninformatiebureaus, waar over het algemeen ook Engels wordt gesproken. Catalonië

heeft een eigen officiële toeristische website (catalunya.com) en voor meer informatie over Barcelona kunt u terecht op barcelonaturisme.com. Zie parador.es voor een verblijf in een historisch gebouw. Als u een onderkomen op het platteland zoekt, kunt u op internet de zoekwoorden: 'casas rurales espana' intypen.

Veiligheid

Spanje is over het algemeen een veilig vakantieland met een vriendelijke en eerlijke bevolking, maar op sommige plaatsen en tijdens de grotere fiësta's dient u toch extra voorzichtig te zijn. Zo zijn in Sevilla en in het centrum van Barcelona zakkenrollers actief en moet u er in Granada op bedacht zijn geen spullen zichtbaar in uw auto te laten liggen. Bewaar uw paspoort en grote contante bedragen in een kluis in uw hotel.

Alhambra dient u twee tot vier weken van tevoren te boeken. Vanuit Granada kunt u per bus (*alsa.es*) naar Córdoba, en van daaruit per AVE terug naar Madrid.

Als u in Barcelona aankomt en liever elke nacht in hetzelfde hotel slaapt, kunt u uw bezoek aan de hoofdstad van de provincie Catalonië afwisselen met dagtochten, bijvoorbeeld naar het noordelijker gelegen Gerona (75 min per trein), een sfeerful, historisch stadje; naar de Montserrat (75 min), een ruig gebergte waar het beroemde klooster is gevestigd; of naar Tarragona (een kleine 90 min vanaf het station Passeig de Gracia of het station Sants) om de talrijke, fraaie

Romeinse ruïnes te bezichtigen. Als u tijd over hebt, is het de moeite waard om op de weg terug van Tarragona naar Madrid een bezoek te brengen aan Sitges, of om een auto te huren en een dagje rond te rijden door het heuvellandschap van Priorat.

Als u meer tijd hebt

De belangrijkste historische monumenten en de hoogpunten van de hedendaagse cultuur van Spanje vindt u vooral geconcentreerd in de steden. Met name Madrid, Barcelona, Toledo, València, San Sebastián, en de zogenaamde Andalusische driehoek – Sevilla, Córdoba en Granada – zijn bezienswaardig. In drie weken tijd zou u al deze steden kunnen bezoeken, maar om de Spaanse cultuur en geschiedenis werkelijk te proeven moet u ook de kleinere stadjes en het platteland hebben gezien.

Niet ver van de grens met Frankrijk, 351 km ten noorden van Madrid, ligt **San Sebastián (Donostia)**, een levendige stad die befaamd is om zijn vernieuwende keuken en *pintxos* (Baskische tapas), en zijn fraaie ligging aan zee. Met het vliegtuig reist u vanaf Madrid of Barcelona in een uur tijd naar San Sebastián (de luchthaven ligt 20 km van de stad); met de auto is de reistijd vanaf Madrid vijf uur (zes uur met de bus, *movelia.es*) en vijf uur vanaf Barcelona. Het bedevaartsoord **Santiago de Compostela**, in het uiterste noordwesten van Spanje,

Klimaat

Bij het plannen van uw reis is niet alleen de hoeveelheid tijd die u beschikbaar hebt van belang, maar ook het seizoen. Er zijn aanzienlijke klimaatverschillen tussen het noorden en zuiden, tussen de bergen en de kust. In juli en augustus kunt u Zuid-Spanje en Madrid beter vermijden als u niet hele dagen aan het strand wilt doorbrengen. Deze tijd van het jaar is geschikter voor een bezoek aan het groene en bergachtige noorden

van Spanje. In het hoogseizoen is het overal in Spanje druk, in de hotels en bij de bezienswaardigheden. De lente en de herfst zijn veruit de beste seizoenen voor een bezoek aan het land. Andalusië heeft milde winters, maar in januari en februari kan er veel regen vallen. In Madrid en Centraal-Spanje kan het 's winters bitter koud zijn, terwijl het op de Canarische Eilanden dan juist aangenaam vertoeven is.

Spanje kan bogen op een kustlijn van ruim 3500 km.

is eveneens bereikbaar per vliegtuig vanuit Madrid en Barcelona. Zowel in San Sebastián als Santiago de Compostela kunt u een auto huren om op uw gemak de omgeving te verkennen of om de 688 km tussen beide steden in vijf tot zeven dagen af te leggen, een route die langs **Bilbao**, **Santillana del Mar** en **Oviedo** voert en door het adembenemend mooie **Picos de Europa**. Wanneer u voor deze noordelijke rondrit tien tot veertien dagen uittrekt, kunt u in Castilië, bij **Valladolid**, of in **La Rioja** bovendien nog de wijngaarden bezichtigen, en een bezoek brengen aan de kathedraalstad **León**, die aan de Camino de Santiago ligt, en **Burgos** vóór u terugrijdt naar San Sebastián of Madrid.

Een andere mooie rondrit voert vanaf Madrid in noordwestelijke richting door de Sierra de Guadarrama, via **El Escorial**, naar het sfeervolle stadje **Segovia**. De volgende dag rijdt u via Ávila naar **Salamanca**. Na een overnachting vervolgt u uw weg in zuidelijke richting, door de regio Extremadura, naar Trujillo en Cáceres, met als extra mogelijkheid een verkenning van de **Sierra de Aracena** of het natuurreservaat **Montfragüe**. Nadat u in **Mérida** de overblijfselen uit de Romeinse tijd hebt bezichtigd, rijdt u verder naar **Sevilla**, waar u uw reis een paar dagen onderbreekt. Vervolgens rijdt u via Ronda naar **Granada**, een stad die eveneens een verblijf van enkele dagen rechtvaardigt. Tenslotte rijdt u door een landschap met olijfbomen naar **Córdoba**, waar u uw huurauto kunt achterlaten om per AVE naar Madrid terug te keren. Vanaf Granada kunt u echter ook naar **Málaga**, waar de zee en het schitterende Picassomuseum lonken. Ook vanuit deze kustplaats kunt u per AVE terug naar Madrid. ■

Omgangsvormen en het geven van foaien

De Spanjaarden stellen het op prijs wanneer u er blijk van geeft geïnteresseerd te zijn in hun cultuur en taal. Bij een begroeting zegt u *buenos dias* ('goedendag') of *buenos tardes* ('goedemiddag'); bij het weggaan *hasta luego* ('tot ziens') of *adiós* ('dag'). Grote foaien zijn niet gebruikelijk, maar in een café of bar wordt wat extra kleingeld zeker gewaardeerd en in een restaurant kunt u als fooi ongeveer 5% van de rekening aanhouden.

Het huidige Spanje

Het Spanje zoals dit in de 19e eeuw door schrijvers en kunstenaars werd voorgesteld, een land waar alle vrouwen zwart haar hebben en een vurige blik en alle mannen een snor dragen, bestaat allang niet meer. Maar ook al zijn de hedendaagse Spanjaarden wereldburgers, onder de oppervlakte spelen regionale verschillen en diepgewortelde tradities nog een grote rol, en dit geldt evenzeer voor de moderne, ondernemende generatie.

Ook de Spanjaard van de 21e eeuw voelt zich sterk verbonden met zijn geboortegrond en hecht aan het voortbestaan van plaatselijke *fiestas* en het spreken van een eigen dialect of streektaal. Onder de dictatuur van generaal Francisco Franco werden deze verschillen onderdrukt, maar sinds zijn dood in 1975 en met name na de in 1978 bij grondwet ingevoerde onderverdeling van het land in zeventien autonome regio's, is men weer openlijk trots op de eigen regionale identiteit. Deze vergaande decentrale

structuur gaat sommigen echter nog niet ver genoeg. En hoewel men in Euskadi (Baskenland) de strijd inmiddels heeft gestaakt, zijn de Catalaanse separatisten gedreven er dan ooit. Deze loyaliteit aan de eigen gemeenschap drijft een wig tussen provincies, tussen steden en tussen dorpen. In die zin kan ook niet worden gesproken van één Spanje of van dé Spanjaard. Wat op de voorgrond treedt is de gedeelde Castiliaanse cultuur, maar daarachter gaat een zeer diverse cultuur schuil die is gebaseerd op een verknochtheid aan de eigen plaatselijke gebruiken en tradities.

Spanje telt 46 miljoen inwoners van wie velen hun geboortestreek verlaten, maar vasthouden aan hun eigen cultuur: Andalusiërs trekken voor werk naar Catalonië, werkloze Castiliaanse boeren trekken naar Baskenland, en in Madrid

komt u Spanjaarden uit alle regio's tegen. Dit kan tussen bevolkingsgroepen tot onderlinge spanningen leiden. Anderzijds kunt u op het platteland endaves vinden waar vroegere veroveraars zich vestigden en hun nakomelingen nog altijd leven: in Asturias de Romeinen, in het grensgebied van Extremadura en Castilla de Sueven, een West-Germaans volk. Ook de zigeuners, die al meer dan vijfhonderd jaar in Spanje leven, voornamelijk in Andalusië, vormen een duidelijk onderscheiden gemeenschap. De Spanjaarden zijn lang niet altijd even tolerant jegens zigeuners (*gitanos*) die vooral in Andalusië leven. Daar staat tegenover dat nieuwkomers uit Latijns-Amerika en Noord- en Midden-Afrika doorgaans goed zijn geïntegreerd (hoewel er ook problemen zijn). Spanje staat niet bekend als een land waar vreemdelingen worden gehaat en voor de meeste Spanjaarden geldt in de eerste plaats: leven en laten leven.

In Spanje worden verschillende talen gesproken. De officiële landstaal is het Castiliaans; het Baskisch, Catalaans en het Galicisch zijn officieel erkende regionale talen. Buiten deze vier talen kent Spanje nog talloze streektaalen en dialecten. Sinds de opkomst van het toerisme in

.....

De Spanjaard voelt zich verbonden met zijn geboortegrond en hecht aan het voortbestaan van plaatselijke *fiestas* en het spreken van zijn eigen streektaal.

.....

Het bronzen beeld *De gevleugelde overwinning* bekroont het neoklassieke Edificio Metrópolis in Madrid.

de jaren 60 van de vorige eeuw is er een nieuwe tweedeling ontstaan, met enerzijds de *costas*, geliefd bij zonaanbidders en pensionados, anderzijds het uitgestrekte, dunbevolkte binnenland, het reactionaire hart van Spanje. Met name in Castilla y León, Castilla La Mancha, Aragón en Extremadura is de katholieke Kerk nog oppermachtig hoewel ook hier de invloed van het geloof afneemt.

Het leven in de grote stad staat hiermee in schril contrast. Barcelona, de hoofdstad van Catalonië, is een van de belangrijkste Europese cultuurcentra en telt 1,6 miljoen inwoners. Als buitenstaander zult u niet direct worden omarmd, maar wanneer een Barcelonees zich voor u openstelt, is hij uw vriend voor het leven. Madrid is de hoofdstad van Spanje en is met ruim 3 miljoen inwoners ook de grootste stad van het land. Qua vernieuwing en stijl doet Madrid weinig onder voor Barcelona; de kunstcollecties en winkelmogelijkheden zijn onovertroffen. De Madrilenen staan bekend om hun tolerantie, grenzeloosheid en onvermoeibare lust om tot diep in de nacht feest te vieren. Zij vormden in de jaren die volgden op de dood van Franco de voorhoede van de *movida*, een hedonistische, culturele beweging die als een louterende kracht door Spanje waarde. De vroege jaren 80 van de vorige eeuw waren voor Spanje een tijdperk van seks, drugs en rock-'n-roll, van een explosie van creativiteit in de beeldende kunst, de film en de muziek. Na Madrid en Barcelona is València de grootste stad van Spanje. De Valencianen weten als geen ander de zuidelijke mentaliteit van 'leven en laten leven' te combineren met een meer noordelijke daadkracht. Als locatie voor het zeilevenement de America's Cup in 2007 en 2010 is het València voor de wind gegaan. Ook Sevilla, Zaragoza, Málaga en Bilbao onderscheiden zich op geheel eigen wijze, waarbij de ene stad vooral zuidelijke uitbundigheid te bieden heeft en de andere een doordachte overzichtelijkheid uitstraalt of juist een zakelijke gewiektheid. Maar ook in deze steden is in 2008 een einde aan de groei gekomen. Spanje is hard getroffen door de wereldwijde economische recessie. De onroerendgoedprijzen zijn gekelderd, het werkloosheidscijfer is hoog en veel Spanjaarden zoeken werk in andere landen. Cijfers uit 2017 wijzen uit dat Spanje nog lang niet uit de economische problemen is.

Op milieugebied valt Spanje echter in gunstige zin op en kan als promotor van duurzame energie zelfs als koploper worden beschouwd. Als producent van windenergie is Spanje koploper; ook het gebruik van zonne-energie is wijdverbreid. Spanje heeft de afgelopen tientallen jaren zeer ingrijpende sociale, politieke en economische ontwikkelingen doorgemaakt. Gezien het feit dat de Spanjaarden bekendstaan als onmatige eters, drinkers en rokers is de gemiddelde levensverwachting van 81 jaar opmerkelijk hoog. Misschien dat de verklaring te vinden is in het feit dat de Spanjaarden het leven niet zo zwaar nemen als mensen in andere landen.

Fiesta del Carmen

Elk jaar wordt in de dorpen en steden langs de kust op 16 juli het feest van de Virgin del Carmen gevierd, de beschermheilige van zeelieden. Een beeld van de Heilige Maagd Maria wordt in processie van de kerk naar de zee gedragen. Soms wordt het beeld aan boord van een schip gebracht waarna het, omringd door andere schepen, voor de kust langs wordt

gevaaren; soms wordt het beeld tot in de golven gedragen.

Op de eerste zondag na 16 juli vindt in Málaga een speciaal ritueel plaats: de plaatselijke duikclub duikt vanaf de bodem van de zee een Mariabeeld op om de heilige op het strand eer te bewijzen, waarna het beeld door een zestigtal duikers weer aan het water wordt toevertrouwd.

Land en landschap

Het Spaanse landschap is extreem in zijn variatie: van weelderig begroeide valleien tot steile, kalkstenen rotswanden en met dor struikgewas begroeide vlakten. Geen enkel ander Europees land kan bogen op een zo rijk geschakeerde woeste pracht die standhoudt onder verzengende hitte en ijskoude winden.

Met een oppervlakte van 505.957 km² strekt het Spaanse land zich vanaf de Pyreneeën in het noordoosten en het Cantabrisch gebergte in het noordwesten uit naar de *meseta central* ('het centrale hoogland') om in het zuiden begrensd te worden door de bergtoppen van de Sierra Nevada en het woestijnlandschap in oostelijk Andalusië. Na Zwitserland is Spanje het meest bergachtige land in Europa en een dorp in de Sierra Nevada is zelfs de hoogstgelegen bewoonde plek op het Europese continent. Dat Spanje zo'n

De Sierra de Tramontana, Mallorca's belangrijkste bergketen, ligt in het noorden van het eiland.

traditioneel land is, hangt nauw samen met de overheersend bergachtige omgeving, waar het leven van de mensen tot voor kort beperkt bleef tot de eigen, geïsoleerd gelegen gemeenschap en men nauwelijks weet had van de sociale en culturele ontwikkelingen in de steden. De sterk verbeterde communicatiemogelijkheden en infrastructuur hebben hierin echter grote verandering gebracht.

Zoals overal ter wereld is ook het klimaat in Spanje aan het veranderen: de gletsjers in de Pyreneeën smelten, er valt minder sneeuw in de Sierra Nevada, en behalve in het relatief groene noorden is de regenval in dit toch al droge land nog verder teruggelopen. Het watertekort en de woestijnvorming zijn met name in Andalusië een reden tot grote zorg. Het Iberische schiereiland telt slechts vijf grote rivieren en geen zijrivieren van enige betekenis. Het is dan ook verrassend dat juist in Spanje, in València, zich een van de vruchtbaarste gebieden van Europa bevindt. Cantabrië staat bekend om zijn groene landschap en zelfs aan de Costa del Sol zijn welige stukken grond te ontdekken.

Na Zwitserland is Spanje het meest bergachtige land in Europa en in de Sierra Nevada ligt zelfs het hoogstgelegen dorp van Europa.

Flora en fauna

Naar schatting is nog slechts 10% over van het oorspronkelijke beboste grondgebied. De bomen hebben moeten wijken voor graanvelden, wijngaarden, olijf- en fruitbomen en woonwijken. In de resterende bossen leven meer dan vijfhonderd vogelsoorten, waardoor Spanje een van de liefdevolste bestemmingen in Europa is voor vogelaars. De wolven in de Pyreneeën hebben het moeilijk evenals de bruine beren in het Cantabrisch gebergte en de Iberische lynx in Zuid-Spanje. De met bossen bedekte, lageregelegen berghellingen vormen het leefgebied van gemzen, herten en wilde zwijnen. Tot de roofvogelsoorten behoren onder meer de rode wouw, de vale gier en de bedreigde Spaanse keizerarend. Zuid-Spanje is een belangrijke halteplaats voor trekvogels op de tocht tussen Europa, Afrika en Azië. Hun soortenrijkdom is het grootst in de naaldbossen van de Sierra de Cazorla, in de omgeving van Úbeda, en in de duinen en moerassen van het Parque Nacional Doñana, ten zuidwesten van Sevilla. Flamingo's en kraanvogels zoeken de meren in de binnenlanden op, terwijl de hop, de wiewaal, de koekoek, de specht en de bijeneter zich langs de rivieren en in de bossen ophouden. Spanje heeft ook een rijke flora. Van de naar schatting achtduizend plantensoorten is een tiende deel inheems, waarvan vele als alpiene soorten in het hooggebergte groeien. ■

Eten en drinken

Een stevig glas wijn en hartige gerechten waarvan men in alle rust weet te genieten. Het is een benijdenswaardig stukje levenskunst en iets wat men in Spanje altijd heel belangrijk heeft gevonden. Spanje weet tegenwoordig met zijn topkoks fijnproevers uit de hele wereld te trekken.

De Spaanse peper is afkomstig uit Amerika en werd door de eerste ontdekkingsreizigers meegebracht.

Eenvoudige, stevige kost heeft plaatsgemaakt voor gerechten met meer verfijning, maar zoals iedereen weet, is de basis voor een goed gerecht gelegen in de kwaliteit van, bij voorkeur, streekproducten, zoals koudgeperste olijfolie, *jamón* (ham), kaas, vis en zeevruchten of mals lamsvlees. Ook de Spaanse wijnen hebben aan verfijning gewonnen (zie p. 134-135).

Vernieuwende chef-koks

Deze gastronomische revolutie wordt aan-gevoerd door een nieuwe generatie chef-koks. In Baskenland zijn dat, naast Elena

Arzak – de dochter van Juan Mari Arzak, de veteraan van de *nueva cocina* ('nieuwe keuken'), onder meer Pedro Subijana, Martin Berasategui, Eneko Azurmendi en Antoni Luiz Aduriz. Andere, ook internationaal bekende topkoks zijn Quique Dacosta, David Muñoz, Joan Roca en Carme Ruscalleda. Al die sterrenkoks hebben de Spaanse keuken naar een hoger niveau gebracht en het land op de culinaire wereldkaart gezet.

Tapas

De belangrijkste culinaire bijdrage van Spanje is de traditie om voor de lunch of de

avondmaaltijd (die zelden voor 9.30 uur 's avonds wordt geserveerd) te genieten van een borrelhapje of tapa. Juist omdat het kleine hapjes zijn, is het eten van tapas dé manier om van diverse, regionale specialiteiten te proeven. *Raciones* zijn grotere porties tapas. Tapas kunnen bijvoorbeeld bestaan uit ansjovis, of *morcilla* (bloedworst), ham, kaas, tuinbonen met spek en munt, in sherry gesauteerde niertjes, of vlees-of visspiesjes.

Wie op informele wijze een avond wil doorbrengen gaat naar een tapasbar om samen met vrienden wat te eten, te drinken en te praten. Veel tapasbars zijn inmiddels een stuk chiquer geworden en noemen zich 'gastrobars'.

De lunchmaaltijd

De lunch is het belangrijkste maal van de dag en wordt geserveerd vanaf 14.00 uur. De meeste restaurants bieden een uitstekend *menu del día* ('dagmenu'). Typische streekgerechten zijn *cochinillo* (speenvarken van het spit) in Castilla, *rabo*

De valencia is genoemd naar de Spaanse stad die befaamd is om haar sinaasappelbomen.

de toro (stoofgerecht van ossenstaart) in Andalusië, *fabada* (bonenschotel met worst en spek) in Asturië, paella in València, en *pulpo à la Gallega* (gekookte inktvis) in Galicië. In de Spaanse keuken draait het niet meer zozeer om gevulde magen als wel om het gastronomisch genot.

ERVAAR: genieten van tapas

Madrid is de uitgelezen plek om verschillende tapasspecialiteiten te proeven. In geen enkele andere stad vindt u een vergelijkbare diversiteit aan tapasbars.

Bij **Antonio Sánchez** (*Meson de Paredes 13, tel. 915 39 78 26, tabernaantoniosanchez.com*), de oudste eetgelegenheid van Madrid en sinds 1830 ook nauwelijks veranderd, kunt u slakken en babyinktvisjes proeven, terwijl **Casa Labra** (*Tetuan 12, tel. 915 31 00 81, casalabra.es*) al 150 jaar ervaring heeft in de bereiding van *bacalao* (gedroogde, gezouten kabeljauw) en *croquetas* (kroketten).

Wie van wijn houdt, moet beslist naar de Cava Baja. In de **Taberna Tempranillo** (*nr. 30, tel. 913 64 15 32*) hebt u de keus

uit honderden kwaliteitswijnen voor bij de tapas of *raciones*. Een straat verderop vindt u de chique, intieme **Taberna Matritum** (*Cava Alta 17, tel. 913 65 82 37*) waar zowel de wijnen als de tapas van exclusieve kwaliteit zijn. De door de van oorsprong Baskische **José Luis** opgezette keten van *cervecerias* (bierhuizen) is befaamd om de vers bereide *pintxos*, zoals tapas in het Baskisch worden genoemd. De hoofdlocatie bevindt zich aan de Serrano 8 (*tel. 915 63 09 58, joseluis.es*). Een ander goed adres in de stad is de Mercado de San Miguel aan het Plaza de San Miguel, niet ver van het Plaza Mayor. In deze voormalige markthal wordt een enorm verscheidenheid aan allerlei verrukkelijke tapas te koop aangeboden.

NATIONAL GEOGRAPHIC REISGIDS

SPANJE

WERELDWIJD NEMEN EXPERTS VAN NATIONAL GEOGRAPHIC EEN KIKJE ACHTER DE SCHERMEN EN DRINGEN DOOR TOT DE KERN VAN DE CULTUUR, DE GESCHIEDENIS EN HET VOLK VAN EEN LAND. DANKZIJ NATIONAL GEOGRAPHIC REISGIDSEN KAN HUN ERVARING DE JOUWE WORDEN.

DE REIS INDELEN, korte kennismaking met Spanje, zodat je je reis op je eigen wensen en interessegebieden kunt afstemmen.

ERVAAR unieke belevenissen, zoals flamencodansen in Sevilla, een wandeltocht door Europa's enige woestijn en een Baskische kookworkshop.

INSIDER TIPS van de schrijvers en fotografen van National Geographic, maar ook van plaatselijke deskundigen, over hun favoriete plekjes, praktische zaken en veel meer.

WANDELINGEN EN AUTOTOCHTEN, voorzien van duidelijke kaartjes, waaronder La Rambla in Barcelona, de kleurrijke wijk Albaicín in Granada, de achterafstraten van Toledo en een autotocht rond Cabo de Gata.

EXCURSIES BUITEN DE GEBAAANDE PADEN, zoals de *pueblos blancos*, Galicië's noordwesten en de wijngaarden van de Sierra de Montsant.

NIET MISSEN bij elk hoofdstuk vind je verwijzingen naar nadere informatie over sterk aanbevolen bezienswaardigheden en activiteiten.

PRACHTIGE KLEURENFOTO'S EN HANDIGE KAARTEN maken het eenvoudig te kiezen, je reis uit te steppen en overal het mooiste te zien.

 NATIONAL
GEOGRAPHIC
REISGIDS

National Geographic Reisgids maakt deel uit van
Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

NUR 512

www.kosmosuitgevers.nl